

Instytut Pamięci Narodowej - Katowice

<https://katowice.ipn.gov.pl/pl3/aktualnosci/175242,41-rocznica-wprowadzenia-stanu-wojennego-Zabrze-13-grudnia-a-2022.html>
25.04.2024, 22:03

41. rocznica wprowadzenia stanu wojennego - Zabrze, 13 grudnia 2022

13 grudnia 1981 r. nad ranem radio PRL nadało wystąpienie Wojciecha Jaruzelskiego informujące o „ukonstytuowaniu się” Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego (WRON) i wprowadzeniu stanu wojennego na terenie PRL. Według orzecznictwa polskiego wymiaru sprawiedliwości z okresu po 1989 r. tryb wprowadzenia stanu wojennego był niezgodny nawet z narzuconym przez reżim komunistyczny porządkiem prawnym.

Uroczystości upamiętniające ofiary stanu wojennego rozpoczęły się 13 grudnia 2022 r. uroczystą mszą św. w kościele pw. św. Jadwigi Śląskiej w Zabrze-Zaborzu koncelebrowaną przez: bp. Jana Kopca, ks. prałata Stanisława Puchałę, ks. Tomasza Sękowskiego, proboszcza parafii św. Jadwigi w Zabrzu oraz ks. infułata Pawła Pyrchałę. Następnie, pod krzyżem upamiętniającym internowanych w stanie wojennym licznie zgromadzone delegacje złożyły kwiaty i zapalono znicze. W uroczystościach wzięli udział dr Andrzej Sznajder, dyrektor Oddziału IPN w Katowicach oraz Jarosław Podworski, pracownik Oddziałowego Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN w Katowicach.

Nieopodal kościoła św. Jadwigi funkcjonował obóz internowania w Zabrzu-Zaborzu. Był

obok Jastrzębia-Szerokiej głównym ośrodkiem odosobnienia dla internowanych na Śląsku. Trafili do niego działacze opozycji ze Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego oraz z dawnego woj. częstochowskiego.

Od kilkunastu lat regionalne obchody wprowadzenia stanu wojennego organizują w Zabrze wspólnie śląsko-dąbrowska „Solidarność”, Stowarzyszenie Represjonowanych w Stanie Wojennym Regionu Śląsko-Dąbrowskiego oraz władze samorządowe Zabrze.

Ośrodek Odosobnienia w Zabrzu-Zaborzu

Ośrodek Odosobnienia w Zabrzu-Zaborzu, funkcjonował 13 XII 1981 – 12 XII 1982 w obiektach Zakładu Karnego przy ul. Pawła Janika; ośrodek męski. Ośrodek należał do najdłużej działających placówek odosobnienia, przebywało w nim ogółem ponad 800 osób z woj. katowickiego, bielskiego i częstochowskiego. Ośrodkiem kierował komendant ZK kpt. Jan Szybiak.

13 XII 1981 umieszczono w nim 112 internowanych; w kolejnych dniach liczba przetrzymywanych systematycznie rosła, 10 i 11 I 1982 – przebywały w placówce aż 392 osoby. 19 III 1982 co najmniej 89 internowanych zostało przeniesionych do Ośrodka Odosobnienia w Uhercach. 4–30 VIII 1982 nastąpiła przerwa w funkcjonowaniu placówki. Część internowanych została przewieziona do Grodkowa, nast. do Uherzec. Po przerwie w Zaborzu umieszczono ponownie 85 internowanych; 17 IX 1982 przebywało tam 145 osób. Ostatni internowani opuścili ośrodek 12 XII 1982.

Internowani przetrzymywani byli w 3 wydzielonych pawilonach. Cele (właśc. wieloosobowe pokoje) były otwarte (umożliwiało to kontakty poszczególnych grup internowanych) bez sanitariatów, wyposażone w metalowe piętrowe łóżka z materacami i kocami. Pomieszczenia zajmowane w pierwszych tygodniach nawet przez 20–30 osób, w okresie późn. na ogół przez 6–18 osób. Każdy z pawilonów wyposażony w toalety, umywalnię i świetlicę z telewizorem, pomieszczenie do gry w tenisa stołowego. W okresie zimowym internowani skarżyli się na niską temperaturę, znaczne zawilgocenie, brak ciepłej wody i powtarzające się często braki bieżącej wody w umywalniach; większość cierpiała na przeziębienia i dolegliwości dróg oddechowych. Osoby przywożone do Zabrze-Zaborza w późn. okresie z innych ośrodków odosobnienia oceniały warunki pobytu jako stosunkowo łagodne i znośne.

W pierwszych tygodniach funkcjonowania ośrodka Służba Więzienna usiłowała stosować wobec internowanych regulamin i reżim obowiązujący w wykonywaniu tymczasowego aresztowania (m.in. spacery regulaminowe – godz. dziennie, kąpiel w łaźni raz w tygodniu), ignorowane przez internowanych w postaci różnych form obstrukcji: żądania przedstawienia przepisów o internowaniu, odmawiania oddawania depozytów, kwitowania pobranych koców i naczyń, poddawania się badaniom lekarskim. W efekcie internowani wywalczyli z czasem znaczną liberalizację regulaminowych rygorów. W IV 1982 spisali własny *Honorowy Kodeks Internowanego*, który określał m.in. sposób odnoszenia się do

funkcjonariuszy Służby Więziennej i SB. Ośrodek należał do nielicznych, w których nie doszło do buntów ani in. gwałtownych form protestu.

Ośrodek był celem lustracji, wizyt i kontroli różnych instytucji i organizacji. Ośmiokrotnie wizytował go sędzia penitencjarny Sądu Wojewódzkiego w Katowicach, oceniając panujący tam porządek, warunki bytowe, opiekę zdrowotną oraz relacje pomiędzy internowanymi a funkcjonariuszami; czterokrotnie był kontrolowany przez przedstawicieli Centralnego Zarządu Zakładów Karnych. W V 1982 internowanych odwiedziła Maja Komorowska jako przedstawicielka Prymasowskiego Komitetu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i ich Rodzinom; przedstawiciele Zarządu Wojewódzkiego PCK wizytowali ośrodek dwukrotnie (21 I i 15 III 1982), komisje MCK trzykrotnie (6-8 IV, 1-4 VI, 21-23 IX 1982).

Internowani utworzyli radę internowanych (miała charakter porządkowy). Codziennie organizowali wieczorne apele (ich stałym elementem było śpiewanie powstałego w ośrodku *Hymnu Zaborza* na melodię pieśni *My, Pierwsza Brygada*, modlitwy, komunikaty porządkowe), zajęcia kulturalne, edukacyjne i sportowe. Redagowali, pisali i kolportowali podziemne pisma, m.in. „Głos Ekstremy” (podtytuł: „obozowy serwis informacyjny”, nakł. 18-25 egz., w redakcji: Jan Tymiński, Leszek Drobek, Ireneusz Kotarba) i „Nasz Głos”. W VI 1982 wydali antologię poezji *Do obiecannej Ziemi poprowadź...* (Wydawnictwo Internowanych, obóz dla Internowanych w Zabrze-Zaborzu, ręczne powielenie, red. Czesław Ciupiński, Zabrze-Zaborze, 1982: 6 wierszy Jacka Okonia vel Marka Sapiechy, 3 wiersze Mirosława Kańtora, 4 utwory autorów anonimowych); produkowali znaczki poczty obozowej, wykonali sztandar internowanych, obchodzili kolejne miesięcznice wprowadzenia stanu wojennego (m.in. urządzano ok. północy chóralne, głośne śpiewy i palenie świeczek w oknach), 3 V 1982 uczcili rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 16 VI 1982 zorganizowali apel poległych (wywołano nazwiska górników poległych w KWK Wujek), 28 VI 1982 uczcili rocznicę Poznańskiego Czerwca 1956 (odbyła się wieczornica). W VI - VII 1982 w zw. z odbywającymi się wówczas w Hiszpanii mistrzostwami świata w piłce nożnej zorganizowali własny mundial (3-osobowe drużyny występujące w barwach reprezentacji narodowych krajów uczestniczących w prawdziwych mistrzostwach).

Ośrodek już od pierwszych tygodni funkcjonowania objęty był opieką duszpasterską. Z inicjatywy ordynariusza diecezji katowickiej bp. Herberta Bednorza pełnił ją ks. dziekan Paweł Pyrchala, proboszcz parafii św. Józefa w Zabrze, organizator oddziału Komitetu Pomocy Internowanym, Uwięzionym i ich Rodzinom przy parafii, nast. delegowany przez ordynariusza diecezji opolskiej bp. Alfonsa Nossola [ks.](#) Gerard Kowolik.

dr Andrzej Sznajder, encysol.pl